

Materiał dla nauczycieli po rozegraniu gry edukacyjnej „Kawiarenki”

1. Z jakim wynikiem kończycie grę?
2. W jaki sposób podejmowałeś/-łaś decyzje dotyczące wielkości produkcji oraz oszczędzania i inwestowania swoich środków finansowych? Czym się kierowałeś/-łaś podejmując te decyzje?
3. Czy był taki moment w grze, np. podjęta decyzja lub sytuacja losowa, które szczególnie wpłynęły na to jaki wynik osiągnąłeś/osiągnęłaś na koniec gry?
4. Gdybyś grał/gręła jeszcze raz to, które decyzje podjął(-ęła)byś inaczej? Dlaczego?
5. Jakie wnioski wyciągnąłeś/-ęłaś z gry w kontekście oszczędzania i inwestowania?
(Uwaga! Warto wypisać wnioski na tablicy. Przydadzą się w dalszej części dyskusji)
6. Gra „Kawiarenki” pozwala doświadczyć podejmowania decyzji finansowych – wyboru między oszczędzaniem i inwestowaniem, w kontekście prowadzenia firmy. Spróbujmy teraz zmienić płaszczyznę podejmowanych decyzji. Wyobraźmy sobie, że stoimy przed wyborem – wydać pieniądze teraz, ulokować w instrumentach bankowych takich jak depozyty, lokaty, rachunki oszczędnościowe lub zainwestować w instrumenty finansowe, takie jak obligacje, fundusze inwestycyjne lub akcje notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

Uwaga! warunkiem przeprowadzenia dyskusji jest wcześniejsze zaznajomienie uczniów z definicjami pojęciami odnoszącymi się do finansowych instrumentów oszczędnościowych i inwestycyjnych.

- 1) W jaki sposób wnioski wyciągnięte z gry Kawiarenki odnoszą się do podejmowania finansowych decyzji oszczędnościowych i inwestycyjnych związanych z oszczędzaniem/inwestowaniem w instrumenty rynku finansowego?
 - 2) O czym należy pamiętać wybierając pojedyncze instrumenty finansowe?
 - 3) O czym należy pamiętać budując portfel inwestycyjny?
 - 4) Na co należy uważać podejmując decyzję o oszczędzaniu/ inwestowaniu swoich środków?
 - 5) Jakie kategorie/ rodzaje ryzyka wiążą się z inwestowaniem w instrumenty rynku finansowego?
 - 6) Czy lepiej jest wydać pieniądze natychmiast, oszczędzić je, czy zainwestować? Kiedy, która odpowiedź jest najlepsza?
7. Mając na uwadze to, z jakim budżetem zostałeś/-aś na koniec gry, jakie byłyby twoje kolejne działania, gdyby gra została wznowiona?
 8. Wyobraź sobie, że do scenariusza gry włączony zostaje bank i Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie. W związku z tym część lub wszystkie swoje środki możesz wpłacić na konto bankowe lub lokatę albo zainwestować w akcje spółek notowanych na GPW. Uwzględniając te dwie dodatkowe opcje wykorzystania swoich środków, czy zmieniłbyś kolejne działania? Jeśli tak, to jakie decyzje byś podjął/-ęła? Dlaczego?

Tezy – odnoszące się do gry „Kawiarenki”	Rozwinięcie tez – przełożenie wniosków na płaszczyznę rynku kapitałowego i inwestowania na tym rynku
<p>Opłacalnym było posiadanie kawiarenek w różnych lokalizacjach, bo gdy zdarzały się nieprzewidziane sytuacje mające negatywny wpływ na zysk firmy w jednej lokalizacji, to zysk z innych mógł uchronić przez bankructwem.</p>	<p>Intencją racjonalnego inwestora jest maksymalizacja zysku przy jednoczesnej minimalizacji ryzyka straty. Każda inwestycja na rynku kapitałowym wiąże się z ryzykiem straty, jednak zostały opracowane narzędzia i metody, których wykorzystanie pozwala inwestorowi na optymalizację podejmowanych decyzji. Warto jest zdywersyfikować portfel inwestycyjny tak, by znalazły się w nim różne rodzaje instrumentów finansowych, co może stanowić zabezpieczenie na wypadek nagłego i nieprzewidzianego zdarzenia skutkującego spadkiem wartości określonego aktywa lub grupy aktywów.</p> <p><i>(Chcąc przygotować się do dyskusji z uczniami warto przyjrzeć się m.in. podstawowym założeniom Modelu Markowitza, Modelu wyceny aktywów kapitałowych Sharpe’a oraz behawioralnej teorii portfelowej Shefrina i Statmana).</i></p>
<p>Planując wydatki należało pamiętać o wystąpieniu sytuacji, w której wyciągnięta „karta miesiąca” lub „karta zdarzeń”, mogły spowodować obniżenie przychodów albo zwiększenie kosztów.</p>	<p>Planując inwestycje należy brać pod uwagę ryzyko wystąpienia nieprzewidzianych okoliczności mogących mieć konsekwencje, np. w postaci spadku wartości określonej kategorii lub rodzaju aktywów.</p> <p>Zarówno oszczędzanie, jak i inwestowanie wiąże się często z koniecznością rezygnacji z możliwości korzystania ze środków finansowych w określonym czasie, na przykład roku. Taka sytuacja wiąże się z ryzykiem braku środków dostępnych od zaraz w przypadku nagłych koniecznych wydatków.</p>
<p>Mogliśmy inwestować na różne sposoby.</p>	<p>Inwestycje finansowe obejmują alokację środków finansowych m.in. w lokaty bankowe, bony skarbowe, jednostki uczestnictwa otwartych funduszy inwestycyjnych rynku pieniężnego oraz inwestycje w instrumenty długoterminowe, na przykład obligacje, akcje, jednostki uczestnictwa otwartych funduszy inwestycyjnych akcji i obligacji, certyfikaty funduszy inwestycyjnych zamkniętych i otwartych.</p> <p>Inną możliwością jest inwestowanie na rynku nieruchomości.</p>
<p>Czasem opłacało się nie kupować lokalizacji od razu tylko zbierać więcej pieniędzy i później kupić nową lokalizację, przynoszącą większe zyski.</p>	<p>Każda z form wykorzystania pieniędzy (konsumpcja, oszczędzanie, inwestowanie) niesie za sobą określone zyski i koszty. Zysk z konsumpcji może być szacowany użytecznością nabytej jednostki dobra lub usługi. Należy jednak zauważyć, że nadmierna konsumpcja może wiązać się z ryzykiem braku możliwości pokrycia innych ważnych wydatków, a nawet koniecznością zadłużenia się.</p> <p>Oszczędzanie wiąże się z kosztem w postaci konieczności odroczenia konsumpcji bieżącej. Jednocześnie oszczędzanie daje możliwość dokonania większego wydatku w późniejszym terminie (np. na samochód, mieszkanie) bez konieczności zaciągania kredytu lub pożyczki. Ponadto – gdy oszczędzanie przyjmuje formę np. oprocentowanej lokaty bankowej – to korzyścią jest zysk w postaci oprocentowania, pomniejszonego o inflację i podatek.</p> <p>Zarówno oszczędzanie, jak i inwestowanie wiąże się często z koniecznością rezygnacji z możliwości korzystania ze środków finansowych w określonym</p>

	<p>czasie, na przykład roku. Taka sytuacja wiąże się z ryzykiem braku dostępnych środków w przypadku nagłych, koniecznych wydatków.</p> <p>Pieniądz jest płynnym, ale nieprzynoszącym dochodu instrumentem. Dopiero na rynkach finansowych płynność pieniądza zmienia się w oczekiwany, lecz również obciążony ryzykiem, możliwy dochód. Inwestowanie daje więc możliwość pomnożenia kapitału, ale wiąże się z ryzykiem jego straty. Zyskiem z inwestycji jest kwota, o którą zostaje powiększony zainwestowany kapitał, po upływie okresu zapadalności aktywa lub po jego zbyciu. Stratą jest konieczność odroczenia bieżącej konsumpcji, ale również możliwa strata środków finansowych, które zostały zainwestowane.</p> <p>Należy pamiętać, że instrumenty finansowe różnią się między sobą oczekiwaną stopą zwrotu i stopniem ryzyka, które trzeba podjąć alokując w nich swój kapitał.</p>
<p>W trakcie rozgrywki należało pamiętać o tym, że są różne kategorie ryzyka, które mogą dotyczyć obniżenia możliwości sprzedaży kaw w posiadanych lokalizacjach, zmiany ceny kawy lub wzrostu kosztów (np. czynsz, koszt zakupu produktów), które pozostają poza naszą kontrolą.</p>	<p>Z perspektywy ekonomicznej inwestycjom na rynku kapitałowym towarzyszy ryzyko inwestycyjne, które można podzielić na kilka kategorii.</p> <p>Podstawowy podział dotyczy ryzyka systematycznego i specyficznego. Pierwsze z nich jest wynikiem działania sił zewnętrznych, niepoddających się kontroli podmiotu narażonego na ryzyko. Źródłami ryzyka systematycznego są na przykład zmiany: stopy procentowej, inflacji, przepisów podatkowych, sytuacji polityczno-ekonomicznej. Ryzyko specyficzne jest z kolei częścią całkowitego ryzyka, która dotyczy danego podmiotu. Źródłami ryzyka specyficznego mogą być m.in.: zarządzanie firmą, konkurencja, dostępność surowców, płynność, poziom dźwigni finansowej i operacyjnej.</p> <p>W działalności gospodarczej istotne znaczenie ma rozróżnienie ryzyka na ryzyko finansowe i niefinansowe. Mimo, że obie grupy ryzyka wpływają na wyniki finansowe podmiotu gospodarczego, to przy ryzyku finansowym jest to wpływ bezpośredni, natomiast przy ryzyku niefinansowym – wpływ pośredni.</p> <p>W szczególności można wyróżnić:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ryzyko handlowe – wynikające bezpośrednio z prowadzonej działalności handlowej. Składa się na nie: <ol style="list-style-type: none"> a. ryzyko płynności – konieczność dopasowania terminów zapadalności aktywów i pasywów; b. ryzyko kredytowe – związane z niewywiązywaniem się kontrahentów ze zobowiązań wobec przedsiębiorstwa; 2) ryzyko rynkowe – dotyczy prawdopodobieństwa zmian wartości instrumentów finansowych, którego szczególnymi przykładami są: <ol style="list-style-type: none"> a. ryzyko stopy procentowej, które wynika z uzależnienia wartości części aktywów i pasywów od zmian stóp procentowych (np. kredyt oparty o zmienną stopę procentową); b. ryzyko walutowe, związane z posiadaniem otwartej pozycji walutowej; 3) ryzyko społeczne – związane m.in. ze sposobem zachowania się obywateli danej społeczności, zasad religii, ustroju, kultury, tradycji; 4) ryzyko wystąpienia zdarzeń losowych – np. klęski żywiołowe (powódź, trzęsienie ziemi), wypadki, których źródłem są konflikty społeczne i czyny niedozwolone (np. strajki, podpalenia); 5) ryzyko polityczne – dotyczy możliwości ingerencji władz państwowych w poszczególnych krajach, czy też w skali międzynarodowej, zarówno

	<p>dla całej gospodarki, jak i w poszczególnych jej sektorach;</p> <p>6) ryzyko gospodarcze – związane jest z możliwością zmiany polityki gospodarczej kraju, przepisów prawnych dotyczących np. prawa podatkowego.</p> <p>Uwzględniając specyfikę działalności firmy można spotkać się także z ryzykiem rynkowym o pośrednim wpływie na wyniki finansowe firmy, tj. np. ryzykiem zasobów, ryzykiem zmian cen, ryzykiem koniunkturalnym lub technologicznym.</p>
<p>Zakup lokalizacji, dla których potencjalny zysk byłby większy, wiązał się zazwyczaj z większym ryzykiem straty. Po pierwsze, koszt zakupu i ponoszone miesięcznie koszty stałe mogły być wysokie (ze względu np. na atrakcyjną lokalizację). Po drugie, nieprzewidziane zdarzenia (np. w postaci „karty miesiąca”) mogły spowodować znaczny przyrost kosztów działalności w stosunku do zysków.</p>	<p>Instrumenty finansowe różnią się między sobą oczekiwaną stopą zwrotu i stopniem ryzyka, które trzeba podjąć alokując w nich swój kapitał. Warto również pamiętać, że wyższa stopa zwrotu wiąże się zwykle z wyższym ryzykiem straty zainwestowanego kapitału.</p> <p>Lokaty bankowe, bony skarbowe, czy obligacje są uznawane za bardziej bezpieczne aktywa.</p> <p>Jednostki uczestnictwa otwartych funduszy inwestycyjnych akcji i obligacji, certyfikaty funduszy inwestycyjnych zamkniętych i otwartych są uznawane za aktywa o różnym poziomie ryzyka w zależności od portfela inwestycyjnego funduszu – generalnie fundusz akcyjny wiąże się zazwyczaj z wyższym ryzykiem straty niż np. fundusz obligacji.</p> <p>Akcje są natomiast postrzegane jako aktywa o stosunkowo wysokim poziomie ryzyka.</p>
<p>Przedsiębiorcy często nie chcieli sprzedawać posiadanych lokali, mimo, że nie przynosiły im one takiego zysku, jaki mogłoby przynieść zainwestowanie środków z ich sprzedaży w inne lokalizacje.</p> <p>Przedsiębiorcy często nie chcieli sprzedawać lokali, które przynosiły im tylko straty (ponosili koszty stałe bez możliwości sprzedaży w tych lokalach).</p>	<p>Inwestorzy mogą wpadać w pewne tzw. pułapki myślenia. Wśród nich można wymienić między innymi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ efekt utopionych kosztów – to zjawisko oznacza tendencję do utrzymywania się przy wcześniej podjętych decyzjach, nawet gdy okazały się one błędne i na przykład przynoszą straty – jeżeli tylko decyzje te wymagały wcześniej zainwestowania pieniędzy, czasu, pracy lub innych zasobów; ✓ efekt posiadania – polega on na tym, że posiadane rzeczy, aktywa czy inne dobra są postrzegane jako bardziej cenne niż wynikałoby to z ich nominalnej wyceny. Ponadto często kupowanie dóbr/aktywów jest traktowane w sferze psychicznej jako zysk, zaś ich sprzedaż jako strata; ✓ efekt przywiązania do <i>status quo</i> – to efekt opisujący skłonność do utrzymywania trwałego stanu rzeczy, sytuacji życiowej itp. Wynika on z niechęci wobec zmian, które zazwyczaj wiążą się z niepewnością, obawami i lękiem. <p>Opisane wyżej efekty znajdują swoje odzwierciedlenie w wyborach inwestycyjnych. Obserwując zachowania inwestorów nierzadko może zastanawiać fakt, że mimo posiadania nierentownych akcji w portfelu (nawet wtedy, gdy jest tak od dłuższego czasu) nie decydują się oni na ich sprzedaż.</p>